
КРИТИКА І БІБЛІОГРАФІЯ

М. П. СИЧЕВСЬКИЙ,
*професор, доктор економічних наук,
член-кореспондент НААН України,
Директор Інституту продовольчих ресурсів НААН України
(Київ)*

КОМПЛЕКСНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ

M. P. SYCHEVS'KYI,
*Professor, Doctor of Econ. Sci.,
Corresponding Member of the NAAS of Ukraine,
Director of the Institute of Food Resources of the NAAS of Ukraine
(Kyiv)*

COMPLEX STUDY OF THE INTERNAL MARKET UNDER MODERN CONDITIONS OF THE DEVELOPMENT

Активне дослідження ринку, зокрема внутрішнього, почалося разом з ринковою трансформацією економіки України. Проте якщо на перших етапах основна увага приділялася становленню інститутів ринку, подоланню інфляційних шоків, лібералізації цінової політики та економічних відносин у цілому, то останнім часом гостріше постали питання товарно-структурного устрою ринку, його секторальних пропорцій, формування і використання товарних ресурсів. Це виникло через те, що в економіці України на внутрішньому ринку дедалі більше скорочувалися пропозиції товарів вітчизняного виробництва та зростала залежність від імпорту, наслідком чого стало від'ємним сальдо зовнішньої торгівлі за багатьма видами промислової продукції. Вплив зовнішнього чинника особливо посилюється в період кризи у 2008–2009 рр. та післякризового розвитку, що довело необхідність уважнішого ставлення до проблем внутрішнього ринку та їх розв'язання.

У цьому контексті рецензована монографія * сприймається не як чергове наукове видання, а як дійовий крок учених провідного економічного інституту країни в напрямі методичного і практичного забезпечення антикризових заходів. У ній висвітлено основні тенденції та чинники нестійкого розвитку внутрішнього ринку України в межах світового господарства. Показано, що його інерційний розвиток несе загрозу уповільнення економічного зростання України, обмежує її можливості протистояти негативному впливу зовнішньоекономічної кон'юнктури. Також окреслено пріоритети державної політики щодо збільшення виробництва вітчизняної продукції, зокрема, імпортозамінного асортименту, орієнтованого на задоволення потреб українських споживачів. Це дає шанс не тільки послабити руйнівні

* *Дейнеко Л.В., Осташко Т.О., Точилін В.О.* та ін. Проблеми, напрями та чинники сприяння розвитку внутрішнього ринку України (реальний сектор економіки) : кол. монограф. ; [за ред. чл.-кор. НАНУ А.І. Даниленка, д-ра екон. наук, проф. Л.В. Дейнеко, д-ра екон. наук, проф. В.О. Точиліна]. – К. : НАН України, Ін-т екон. та прогноз. НАНУ, 2013. – 292 с.

наслідки світової кон’юнктури ринків або запобігти їм, а й створити умови для прискорення темпів економічного зростання України.

У першому розділі “Внутрішній ринок України: фактична та потенціальна динаміка зростання, можливості скорочення відставання” автори досліджують методологічні питання оцінки динаміки внутрішнього ринку. За рахунок узагальнення теоретичних положень у цій сфері робиться спроба усунути існуючі суперечності у визначенні таких понять, як “внутрішній ринок”, “обсяг внутрішнього ринку”, “моделі функціонування внутрішнього ринку” та ін. Досліджуючи динаміку роздрібного товарообороту України та його структуру за частками вітчизняних та імпортованих товарів, автори звертають увагу на те, що через відставання споживчого попиту економіка країни втрачає можливості прискореного зростання. На підтвердження цієї тези наводиться динаміка фактичного та потенціального обсягу внутрішнього ринку України за 2001–2011 р. Серед факторів відставання автори називають розшарування населення за доходами, консервацію товарної структури виробництва, недосконалу систему оподаткування та недобросовісну конкуренцію. Обґрунтовуються головні напрями державної політики, які сприятимуть стійкості та прискореному зростанню внутрішнього ринку.

У другому розділі “Ринки реального сектору економіки України” аналізуються динаміка, структура, фактори формування та використання товарних ресурсів, розкриваються особливості ринкового середовища, їх насиченість вітчизняними товарами і залежність від імпорту. На пильну увагу заслуговують пропозиції щодо можливих напрямів розвитку та підвищення ефективності окремих ринків. Автори обґрунтовують необхідність відродження скотарства, будівництва овоче- і фруктосховищ, відновлення меліорації та формування оптових ринків сільгосппродукції, що вважають пріоритетами аграрного ринку. На ринку харчових продуктів (як найнасиченішому товарами вітчизняного виробництва) вчені пропонують посилювати ефективність виробництва за допомогою інноваційного оновлення виробничого потенціалу, а також за рахунок пріоритетного розвитку галузей, які мають порівняльні та конкурентні переваги на світовому і регіональних ринках, а саме: м’ясної, молочної, олійно-жирової, плодоовочевої, кондитерської та лікєро-горілчаної. Дослідження структурно-динамічних аспектів розвитку ринку харчових промислових товарів ведеться з точки зору оцінки продовольчої безпеки країни та забезпечення всіх верств населення якісними і безпечними продуктами харчування.

Динаміка електроенергетичного ринку аналізується з урахуванням структурних зрушень, викликаних глобальною економічною кризою. Визначаються умови, які впливають на перспективи розвитку внутрішнього ринку, а також можливості зовнішньої торгівлі електроенергією. Обґрунтовуються пропозиції щодо поступової мінімізації цінових диспропорцій серед різних груп кінцевих споживачів, а також заходи з розвитку енергоефективного ринку шляхом модернізації виробничої та передавальної інфраструктури, скорочення питомих втрат палива, використання альтернативних джерел енергії, енергозберігаючих машин, технологій і матеріалів.

Суттєве місце в дослідженні відводиться ринку машинобудування як технологічної компоненти модернізації та інноваційного розвитку економіки. Дослідники звертають увагу на проблемні риси в структурному устрої та функціонуванні

ринку, які виникли через недостатній розвиток машинобудування, частка якого в структурі переробної промисловості значно відстає від економічно розвинутих країн. Недостатня конкурентоспроможність вітчизняної техніки і втрата в процесі економічної трансформації багатьох високотехнологічних виробництв зробили ринок машинобудування надзвичайно залежним від імпорту та кризових явищ. Обґрунтовується комплекс заходів щодо активізації внутрішнього ринку машинобудування шляхом технологічного переоснащення, освоєння імпортозамінних виробництв та розвитку сучасної побутової техніки тривалого користування.

Значну увагу приділено ринку металопродукції, який в Україні є найбільш містким та ефективним. Оскільки галузь обслуговує не тільки внутрішні потреби економіки, але й є вагомою на світовому ринку, це робить її надзвичайно залежною від кон'юнктури світового ринку. Дослідники обґрунтовують заходи щодо послаблення такої залежності. Зокрема, доводять необхідність істотної модернізації виробничих потужностей та диверсифікації виробництва з урахуванням внутрішніх потреб економіки, підкреслюють важливість збільшення номенклатурного ряду металопродукції з орієнтацією на власного споживача, посилення розвитку електросталеплавильного виробництва, освоєння спеціальних сталей, сплавів та профілів прокату.

Ринок транспортних послуг, його потенціал автори пов'язують з геополітичним становищем України – як перехрестя міжнародних транзитних ліній – і з розвитком власної економіки. У книзі досліджуються транспортні послуги, структура, динаміка і тарифна політика більш як за 20 років діяльності, звертається увага на необхідність інвестиційного забезпечення заходів щодо модернізації, оновлення рухомого складу та галузевої інфраструктури, підвищення якості транспортного обслуговування суб'єктів господарювання та населення.

У монографії аналізується традиційна для України галузь – суднобудування, сучасний стан якого автори визначають як занепад, проте з оптимізмом оцінюють його майбутнє. Відродження галузі та ринку суднобудування вони пов'язують з економічним розвитком країни – зростанням власних вантажоперевезень морським і річковим транспортом, освоєнням шельфових родовищ вуглеводнів, організацією рибпромислової діяльності та відродженням власного військово-морського флоту.

Значні перспективи відкриваються перед ринком будівельних матеріалів, розвиток якого вчені пов'язують з наявністю двох факторів – сировинного і споживчого. Зроблено дослідження ринків цементу, цегли, керамічної плитки, мінеральної вати. Також розкриваються торговельний баланс та баланс експортно-імпорتنих відносин, напрями їх удосконалення.

Широке застосування в різних галузях економіки деревини та виробів з неї забезпечує стабільну динаміку розвитку відповідного ринку. Проте дослідники звертають увагу на таку негативну рису в торговельному балансі, як вивезення за кордон необробленої деревини та матеріалів первинної обробки, тобто лісоматеріалів замість продукції кінцевого споживання. Автори пропонують комплекс заходів щодо розширення внутрішнього ринку деревини та підвищення ефективності використання національних деревних ресурсів, зокрема, шляхом поглибленої переробки та випуску паперової маси, паперу, картону та іншої целюлозно-паперової продукції.

В Україні одним з найбільш містких після ринку металу традиційно вважається ринок продукції хімічної промисловості та пов'язаних з нею галузей. Монографія містить досить ґрунтовний огляд його стану та головних структурних змін, що відбулися на ринку за часів незалежності. Звертається увага на значні втрати у високотехнологічній складовій галузі — у виробництвах: фармацевтичному, хімічного волокна, органічних сполук, полімерних матеріалів, фосфатних та калійних добрив. Через це, як слушно зазначають автори, внутрішній ринок хімічної продукції потрапив у суттєву залежність від імпорту. У монографії названо умови інвестиційного забезпечення виробництва та запропоновано інші заходи щодо стабілізації та розширення внутрішнього ринку відповідно до потреб економіки.

Важливе місце в дослідженні автори відводять споживчим ринкам промислових товарів — продукції взуттєвої промисловості, текстильних виробів та одягу. Поряд з розширенням асортименту і підвищенням якості готової продукції, ці внутрішні ринки лишаються надто залежними від імпорту як по готовій продукції, так і по матеріалах, сировині та технологічному забезпеченню виробництва. Звертається увага на негативний вплив контрабанди та недобросовісної конкуренції, що має місце на цих ринках. Наголошується на необхідності розвитку вітчизняної сировинної бази, модернізації виробництва і підвищенні якості продукції як головних напрямів стабілізації та розширення внутрішнього ринку за рахунок власного виробництва.

У третьому розділі “Чинники сприяння розвитку внутрішнього ринку України” дослідники роблять глибокий аналіз впливу інноваційного фактора на розвиток внутрішнього ринку, звертають увагу на причини, що стримують інноваційний процес, наводять систему поглядів і практичних заходів, які, безперечно, сприятимуть формуванню ринку інновацій, технологічній модернізації галузей промисловості.

Розкривається інвестиційний потенціал розвитку внутрішнього ринку, його структура за напрямками, галузевим призначенням, джерелами надходження, досліджуються місце і роль іноземного інвестування. Особлива увага приділяється інституційним заходам щодо поліпшення інвестиційного клімату — стабільне законодавство, антикорупційні заходи, прозорість ліцензування, гарантії для інвесторів тощо.

Рецензована монографія не тільки висвітлює проблеми внутрішнього ринку, а й обґрунтовує можливі шляхи їх розв'язання за допомогою засобів як державної політики, так і творчої ініціативи суб'єктів підприємницької діяльності та суспільства в цілому. Особливого значення результати дослідження набувають у контексті розробки заходів, спрямованих на реалізацію завдань Уряду України щодо розвитку внутрішнього ринку та імпортозаміщення.

Рецензія надійшла до редакції 26 вересня 2013 р.
